

# Synagogi i domy modlitwy

**Kategorie:** Instytucje

Zezwolenie na otwarcie synagog zostało wydane 13 sierpnia 1940 r., a informację o tym zawierało obwieszczenie nr 106. Zbiegło się to w czasie z pierwszymi demonstracjami wywołanymi rosnącymi problemami aprowizacyjnymi. Stąd też w opracowaniu Rok za drutem kolczastym padło stwierdzenie, że zezwolenie na otwarcie domów modlitwy miało uspokoić sytuację w getcie. Warunkiem uzyskania zgody [Przełomowego Starszeństwa Żydów](#) (vide), by dane pomieszczenie przeznaczyć na spotkania modlitewne, był ich odpowiedni stan sanitarny. Pierwsza lista domów modlitwy obejmuje 42 pozycje (zob. tabela). W większości były to lokale prywatne bądź przygotowane przez komitety domowe. Co najmniej w czterech przypadkach adres domu modlitwy pokrywał się z adresem zamieszkania rabina: przy ul. Zgierskiej 12 mieszkał Menachem Hersz Lerner, przy ul. Zgierskiej 12 – Aron Pinchas Federman, przy ul. Brzezińskiej 35 – Mojsze Parzęczewski, przy Starym Rynku 10 – Dawid Witelzon.

Zachowało się zestawienie powierzchni siedmiu prawdopodobnie największych domów modlitwy z 26 lutego 1941 r. Największym było dawne kino Bajka przy ul. Franciszkańskiej 31 (2144,45 m<sup>3</sup>), drugi co do wielkości to budynek przy ul. Brzezińskiej 23 (669,99 m<sup>3</sup>), w którym przed wojną mieściła się prywatna szkoła religijna, kolejne: ul. Zgierska 43/45 (424 m<sup>3</sup>), Marynarska 15 (196 m<sup>3</sup>), Lutomska 28 (96 m<sup>3</sup>), Zgierska 38 (82,20 m<sup>3</sup>) oraz Nowomiejska 31/33 (59,50 m<sup>3</sup>).

W synagodze przy ul. Franciszkańskiej odprawiano w 1940 r. uroczystości religijne podczas Strasznych Dni (Jamim Noraim) z odmówieniem Kol Nidre, czyli modlitwy unieważniającej składane w ciągu roku przysięgi religijne (w przeddzień Jom Kipur), które zgromadziły kilkutysięczny tłum. Modlitwom przypatrywał się wówczas [Hans Biebow](#) (vide).

W żadnym z zestawień nie pojawia się synagoga przy cmentarzu ani należąca przed wojną do gminy żydowskiej synagoga przy ul.

Żurawiej 4. Do tej ostatniej zwożono ubrania z likwidowanych gett prowincjonalnych w 1942 r., traktując ją jako magazyn.

Za gminną synagogę uznano pomieszczenie przy ul. Brzezińskiej 23. Było to miejsce wywieszania obowiązkowych zapowiedzi ślubnych.

W pierwszym okresie funkcjonowania getta świąt uroczyste nabożeństwa przy okazji najważniejszych świąt odbywały się również w lokalach niebędących formalnie domami modlitewnymi. Na przykład w kuchni nr 2 przy ul. Ceglanej 10 (vide [Kuchnia dla Inteligencji](#)) odbyło się uroczyste nabożeństwo noworoczne (3-4 października 1940 r.). W kolejnym roku modlitwy między Nowym Rokiem na Jom Kipur organizowano w [Domu Kultury](#) (vide) przy ul. Krawieckiej 3.

Liczba domów modlitwy sukcesywnie malała, co spowodowane było koniecznością wykorzystywania pomieszczeń na resorty. Z zachowanej dokumentacji wynika, że w marcu 1942 r. istniało 17 synagog i domów modlitwy. Po deportacjach z pierwszej połowy tamtego roku zanikała forma zbiorowych spotkań modlitewnych. Domy modlitwy przemieniano na [resorty pracy](#) (vide), a praktyki religijne nabrały prywatnego charakteru.

Lista domów modlitwy w getcie w 1940 r.

| Adres         | Odpowiedzialny               |
|---------------|------------------------------|
| Krawiecka 20  | Rzeźnik, Kagan               |
| Wolborska 31  | Dawid Berger i Lajb Rozental |
| Łagiewnicka 9 | Lokatorzy                    |
| Masarska 22   | J. Herc, Z. Taub             |
| Brzezińska    | Brak                         |

|                        |                                                 |
|------------------------|-------------------------------------------------|
| ńska<br>13             | danych                                          |
| Zgiers<br>ka 12        | Abram<br>Berliński<br>, Luzer R<br>ozenblu<br>m |
| Zgiers<br>ka 14        | Brak<br>danych                                  |
| Zgiers<br>ka 16        | M.<br>Berent,<br>Prusino<br>wski                |
| Zgiers<br>ka<br>30a    | Brak<br>danych                                  |
| Zgiers<br>ka 34        | Icek Cw<br>ajgenbe<br>rg                        |
| Zgiers<br>ka 38        | Komitet<br>Domowy                               |
| Zgiers<br>ka 40        | Herman<br>Lerner                                |
| Zgiers<br>ka 76        | Sz.<br>Bławat                                   |
| Koszy<br>kowa<br>5/7   | Langer                                          |
| Luto<br>miers<br>ka 15 | Zyskind<br>Fajerma<br>n,<br>Abram<br>Frucht     |
| Rybn<br>a 15           | Komitet<br>Domowy                               |
| Piwna<br>18            | Szlama<br>Weltfraj<br>d                         |
| Drew<br>nows<br>ka 49  | Borys<br>Finkiel,<br>Jakub Ra<br>binowicz       |

|                 |                                   |
|-----------------|-----------------------------------|
| Wróbla 11       | Szaja Brajtbard                   |
| Oficerska 9     | Henoch Knel                       |
| Leśna 22        | Komitet Blokowy                   |
| Bałucki Rynek 6 | Besterman Ajzyk                   |
| Zgierska 59     | Gliksmann I. Dawidowicz           |
| Goplańska 26    | Icek Kotek                        |
| Łagiewnicka 79  | Komitet Domowy                    |
| Gęsia 16        | Abram Herszberg, Szlama Edelstein |
| Drewnowska 15   | H. Dancygier, W. Landau           |
| Brzezińska 35   | Rabin A.M. Parzeczewski           |
| Brzezińska 53   | Szlama Galbas                     |
| Jakuba 4        | Joskowicz, Russ                   |
| Stary Rynek 10  | Henoch Lipski, Abram Dąb          |
| Stary           | Szaja                             |

|                               |                                                 |
|-------------------------------|-------------------------------------------------|
| Rynek<br>12                   | Bankier,<br>Chil<br>Engel                       |
| Źródł<br>owa 3                | M. Gertl<br>er, M. M<br>essengi<br>eser         |
| Franci<br>szkań<br>ska<br>25  | Sz.<br>Altman,<br>Sz.<br>Justman                |
| Franci<br>szkań<br>ska<br>31a | M. Tyber<br>g, Mojże<br>sz<br>Berman            |
| Franci<br>szkań<br>ska<br>56  | Jakub<br>Halpern,<br>Boruch L<br>ejzerows<br>ki |
| Franci<br>szkań<br>ska<br>85  | Wolf Zie<br>mbiński                             |
| Maryn<br>arska<br>15          | M.<br>Braude,<br>J.<br>Chelmer                  |
| Maryn<br>arska<br>87          | J. Szemli<br>er, Alter<br>Hirszber<br>g         |
| Koszy<br>kowa<br>11           | Pesach<br>Stafberg                              |
| Urzęd<br>nicza<br>11          | Z. Szön<br>wald                                 |
| Młyna<br>rska<br>30           | J. Grądo<br>wski, M.<br>Żołądź                  |

Źródło: APŁ, 275/936, k. 45–46.

## Źródła

APŁ, 278/ 935, k. 432–433; ibid., 276/936, k. 45–46, 92.

Rok za drutem kolczastym (na marginesie obwieszczeń Pana Prezesa Ch. Rumkowskiego). Obwieszczenia Przełożonego Starszeństwa Żydów z getta łódzkiego 1940-1944), oprac. A. Sitarek, E. Wiatr, Warszawa: ŻIH 2019., s. 182; S. Rozensztajn, Notatnik, tłum. i red. M. Polit, Warszawa: Stowarzyszenie Centrum Badań nad Zagładą Żydów 2008, s. 123–124; M. Unger, Religion and Religious Institution in the Lodz Ghetto, [w:] Remembering the Future. The Holocaust in an Age of Genocide, t. 1, red. J. Roth, E. Maxwell, Basingstoke: Palgrave, 2001, s. 337.

## Tagi

życie religijne

**Data aktualizacji: 16-03-2026**

**Data dodania: 05-09-2025**